

Parikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi	Parikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta	Parikkala
Hyväksymispäivämäärä	21.6.2017

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen.	1
2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
3. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	3
4. Paikallisesti päätettävät asiat.	4
5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot.	6
6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	9
7. Arvoperusta.	10
8. Oppimiskäsitys.	12
9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	13
10. Laaja-alainen osaaminen.	15
11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	19
12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	24
13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	26
14. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	30
15. Pedagoginen dokumentointi.	33
16. Monipuoliset työtavat.	35
17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	36
18. Oppimisen alueet.	38
18.1. Kielten rikas maailma.	38
18.2. Ilmaisun monet muodot.	39
18.3. Minä ja meidän yhteisömme.	40
18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	42
18.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	44
19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	47
20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	51
21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.	52
22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	53
23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	54
24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	57

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arviotaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arviointia käsitellään tarkemmin osiossa Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.

2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (osio Pedagoginen dokumentointi) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

3. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

4. Paikallisesti päätettävät asiat

△ **PARIKKALAN kunnan varhaiskasvatussuunnitelma** laaditaan kuntakohtaisena ja se käsittää kunnan koko varhaiskasvatuksen. Varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja siihen liittyvään koulutukseen on osallistunut koko varhaiskasvatushenkilöstö. Laadinnassa tehtiin myös yhteistyötä seutukunnallisesti "varhaiskasvatuksen kehittämishankkeen Parikkalassa, Ruokolahdella ja Rautjärvellä" puitteissa. Hankkeen aikana järjestettiin yhteisiä koulutuksia, pedagogisia kahviloita ja jaettiin hyviä käytänteitä liittyen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan sekä henkilöstön ammattillisuuden tukemiseen. Keväällä 2017 kaikissa kunnissa tehtiin kysely sekä henkilökunnalle että perheille liittyen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältöön. Näin kaikilla oli mahdollisuus alusta lähtien olla mukana vaikuttamassa paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja lapsen varhaiskasvatukseen. Vastausten avulla saatiin tietoa perheiden ja työntekijöiden tärkeimmiksi kokemista asioista.

Arvioinnin ja kehittämisen pohjana on kunnan taloussuunnitelma. Varhaiskasvatukselle kirjataan taloussuunnitelmaan toiminnan tarkoitus, nykytilan kuvaus, toiminnalliset muutokset ja painopistealueet. Ne sisältävät toiminnan pääperiaatteet, olemassa olevat resurssit ja kehittämisaalueet. Vastuu varhaiskasvatuksen kehittämisestä ja arvioinnista on varhaiskasvatuspäälliköllä. Toimintaa arvioidaan taloussuunnitelmaan kirjattujen mittareiden avulla ja ne kirjataan toimintakertomukseen. Varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa ja se hyväksytään lautakunnassa. Varhaiskasvatukselle laaditaan työn tukemiseksi ja sisällölliseksi kehittämiseksi vuosittain koulutussuunnitelma henkilöstön tarpeiden ja kehittymistavoitteiden pohjalta. Vähintään kerran vuodessa järjestetään koko varhaiskasvatushenkilöstön yhteinen kehittämisspäivä ajankohtaisen teeman mukaan.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä toimivat lapsiryhmäkohtaiset tiimit. Tiimin vetäjänä toimii ryhmän lastentarhanopettaja, jonka tehtäväkuvauksessa on määritelty vastuut. Tiimit laativat vuosittain tiimisopimuksen ja asettavat tavoitteet. Arvioinnin avulla kartoitetaan saavutetut tavoitteet sekä tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esille kehittämistarpeita. Tavoitteena on varhaiskasvatuksen sisällöllinen kehittäminen sekä yhteisistä toimintatavoista sopiminen.

Jokaiselle lapselle kirjataan omat tavoitteet ja kuinka niihin pyritään, erityispiirteet, tärkeimmät havainnoinnit ja dokumentoinnit henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta ja huoltajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Näiden avulla arvioidaan tavoitteiden saavuttamista ja tarvittaessa asetetaan uusia tavoitteita. Ryhmän lasten tavoitteet vaikuttavat toiminnan ja toimintaympäristön suunnitteluun. Lasten osallisuus huomioidaan kaikissa toiminnoissa.

Palautetta perheiden ja lasten tyytyväisyydestä toimintaan, toiminnan tavoitteiden saavuttamisesta ja yhteistyöstä saadaan parhaiten yhteisissä keskusteluissa. Lapsen huoltajilla on mahdollisuus tulla keskustelemaan varhaiskasvatuksen arjesta ja antaa palautetta. Merkittävät kielteiset ja myönteiset palautteet kirjataan tiimissä sovittavaan paikkaan. Palautteet käydään läpi työpaikka-/ tiimipalavereissa ja tarvittaessa niistä tiedotetaan esimiehelle. Sähköisiä kyselymenetelmiä kokeillaan ja otetaan käyttöön tulevaisuudessa säännöllisen arvioinnin tueksi.

Varhaiskasvatustyön ja arvioinnin kehittämisen tulee olla osa jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän arkityötä ja jokaisen työntekijän tulee sitoutua siihen. Arviointia tehdään jatkuvasti suhteessa omaan työhön, työyhteisöön ja lapsiin käyttäen dokumentointiin liittyviä lomakkeita ja tiimisopimuksen arviointiosuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tehty yhteistyötä perusopetuksen/ erityisopetuksen, esiopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen ja seurakunnan kanssa kokoontumalla keskustelemaan sisällöistä ja sovittu yhteistyöstä kirjattavat asiat. Yhteistyötahojen kanssa tarkennetaan käytänteitä vuosittain yhteisissä palavereissa. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan muut paikalliset varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen suunnitelmat (esiopetuksen opetussuunnitelma, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma, varhaiskasvatuksen laatukäsikirja, suomi toisena kielenä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksen opetussuunnitelma) sekä maakunnalliset suunnitelmat (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Hyvinvoinnin

ja terveyden edistämisen toimenpideohjelma, kotouttamisohjelma). Paikallisilla suunnitelmilla turvataan lapsen kehityksen ja oppimisen jatkumo sekä korostetaan lasten ja perheiden osallisuutta. Seutukunnallisella ja maakunnallisella yhteistyöllä kehitetään palveluja ja pyritään turvaamaan kuntalaisille laadukkaat koulutus- ja sivistyspalvelut.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta perustuu huoltajien kanssa käytyihin keskusteluihin sekä lapsen havainnointiin. Huoltajia pyydetään osallistumaan lapsensa kanssa päiväkotivierailuksi/perhepäivähoitopäivään useampana päivänä ennen hoitosuhteen alkua sekä vuosittain ennen lapsen vasukeskustelua. Ennen suunnitelman laadintaa sovitaan tiimissä, miten havainnointi toteutetaan ja miten asiat kirjataan. Havainnoinnissa hyödynnetään pedagogiseen dokumentointiin liittyviä lomakkeita sekä käytetään valokuvausta ja videointia. Erityisesti kiinnitetään huomiota ryhmässätoimimisen taitoihin, leikkitaitoihin, tunteiden ilmaisuun ja tapaan oppia. Lasta haastatellaan/ videoidaan ennen vasukeskustelua. Häneltä kysytään kaverisuhteista sekä toiveita ja ajatuksia, mitä haluaa oppia ja mistä pitää. Mahdollisuuksien mukaan huoltajat tekevät myös haastattelun lapsen kanssa kotona.

5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustilain palveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustilain palveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatustilain järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatustilain koskevien säästösten sekä varhaiskasvatustilain suunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatustilain voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatustilain viittomakielellä. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatustilain esiiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja.

Varhaiskasvatustilain järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain lakiin ja päivähoitosta annettuun asetukseen sekä Varhaiskasvatustilain suunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatustilain sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta sekä hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatustilain järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatustilain kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatustilain esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatustilain valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustilain laissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatustilain suunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatustilain tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilain ympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustilain henkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatustilain, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa

- yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
 8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
 9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
 10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatukseen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatukseen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatukseen toimintamuotoja. Varhaiskasvatukseen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatukseen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatustilain palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatukseen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä

toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkihuone- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatusta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatusta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

○ **PARIKKALASSA** varhaiskasvatusta annetaan Satakielen, Laulujoutsenen ja Kuperkeikan päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa. Päiväkotien paikkaluvut vahvistetaan toimintavuosittain hyvinvointi- ja sivistyslautakunnassa. Vuorohoito on keskitetty päiväkotia Satakielen. Tilapäistä hoitoa annetaan päiväkodeissa niille lapsille, joilla ei ole säännöllistä tarvetta. Esiopetusta järjestetään Kirjolan koulun ja Saaren koulun esiopetusryhmissä sekä päiväkotia Laulujoutsenessa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään 1-3 -luokkalaisille kunnan ilmoittamassa laajuudessa ja tiloissa tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen tulosalueen esimiehenä toimii varhaiskasvatuspäällikkö.

Kunnan eri varhaiskasvatustuotot toimivat samojen periaatteiden mukaan. Yhteiset periaatteet on kirjattu Laatukäsikirjaan. Koko varhaiskasvatushenkilöstö kokoontuu vuosittain yhteen koulutus- ja kehittämispäivien merkeissä. Yhteistyötä tehdään myös naapurikuntien kanssa vierailujen ja yhteisten koulutuspäivien aikana. Varhaiskasvatuspäällikkö osallistuu seutukunnalliseen ja maakunnalliseen varhaiskasvatuksen johdon tapaamisiin.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusta paikasta toiseen tai esiopetukseen, työntekijät varmistavat lapsen hoidon, kasvatuksen ja oppimisen jatkumon huolehtimalla tietojen siirrosta sekä ohjeistavat perheitä tutustumaan uuteen paikkaan. Perhepäivähoitoryhmät voivat vierailla päiväkodeissa ja osallistua niiden toimintaan. Päiväkodit toimivat myös perhepäivähoitolaisten varahoitopaikkana. Koko varhaiskasvatuksen yhteistyömuotoja ovat yhteiset tapahtumat esim. konsertit, teatterit, retket ja vierailut. Koulujen lomien aikana osa toiminnoista yhdistetään ja henkilöstö toimii eri yksiköissä tarpeen mukaan. Yhteiset periaatteet auttavat toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatushenkilöstö kokoontuu säännöllisesti Laatukäsikirjassa kirjattujen palaverikäytäntöjen mukaisesti palaveriin. Henkilöstön joustava käyttö eri yksiköissä lisää yhteistoimintaa.

6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

△ **PARIKKALASSA** lapsen varhaiskasvatuksen alkaessa suunnitellaan huoltajien kanssa yhdessä tutustumisjakso, joka luo pohjaa hyvälle yhteistyölle ja sen aikana lapsi ja huoltajat tutustuvat varhaiskasvatusympäristöön sekä työntekijät tutustuvat perheeseen ja heidän tapansa toimia. Huoltajat täyttävät lapsen vasuun liittyvän alkukeskustelulomakkeen.

Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, esiopetukseen tai kouluun, on periaatteet kirjattu moniammatillisessa työryhmässä laadittuihin siirtymävaiheiden vuosikelloihin.

Liite 1. Siirtyminen alle kolmevuotiaan ryhmästä

Liite 2. Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Liite 3. Siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustilain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

△ **PARIKKALAN** kunnan varhaiskasvatuksen tärkeimpinä arvoina pidetään turvallisuutta, huolenpitoa ja luottamuksellisuutta. Tärkein on **turvallisuus**. Tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen turvallisuuden kokemus. Henkilöstön ja vanhempien kasvatusyhteistyö ja yhteinen näkemys lapsen hyvinvoinnista luo lapselle turvallisuuden tunteen. Varhaiskasvatuksessa henkilöstö ja lapset sopivat yhdessä arjen toimintaohjeista, mutta aikuisella on vastuu turvallisen arjen toteutumisesta.

Huolenpito on perushoitoa ja hyvää vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä, lapsen tarpeiden aistimista ja kiireetöntä aikaa lapselle. Hyvä vuorovaikutus on lapsen, henkilökunnan ja vanhempien ajatusten ja toiveiden kunnioittamista, kuulemista, rehellisyyttä ja avoimuutta. **Luottamuksellisuuteen** liittyy lapsen sekä perheen arvostaminen, avoin vuorovaikutus sekä työyhteisön ammatillisuus.

Huoltajille ja Parikkalan varhaiskasvatuksen henkilöstölle tehtiin kysely helmikuussa 2017 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittujen osa-alueiden pohjalta. Vastaajat pitivät erityisen tärkeänä seuraavia osa-alueita, joilla luodaan pohjaa laaja-alaiselle osaamiselle lapsen varhaiskasvatuksessa:

- ajattelun ja oppimisen taidot
- vuorovaikutustaidot ja kyky ilmaista itseään
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

8. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

△ **PARIKKALASSA lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden** hahmottamisen pohjana on lapsen ikätason, persoonallisuuden piirteiden ja herkkyyksien huomiointi, kehityksen kokonaisvaltainen arviointi sekä lapsen kiinnostuksen kohteet ja elämäntilanne. Lapsen jokaiseen päivään kuuluu turvallisuus, syli, vuorovaikutus, puhtaus, asianmukainen vaatetus, ravinto, lepo ja ulkoilu. Päivittäisissä tilanteissa luodaan kiireetön ilmapiiri, jossa lapsi saa yksilöllistä huomiota ja aikuisen vastavuoroista läheisyyttä. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja opetetaan huolehtimaan itsestään. Perustoiminnoissa tulee näkyä oppimisen ilo ja onnistumisen tunteet. Lapsen päivä on täynnä kasvatusta ja oppimistilanteita. Toimintaa havainnoidaan ja dokumentoidaan säännöllisesti. Havaintojen avulla

pyritään luomaan kunkin lapsen/ lapsiryhmän kehitystasolle sopiva oppimisympäristö. Oppiminen tapahtuu monipuolisesti kokeilemalla ja tutkimalla kaikkia aisteja käyttäen.

Eri ammattiryhmien ammattitaidon ja koulutuksen pohjalta muodostuu kasvattajayhteisö, jonka tehtävänä on toteuttaa ja arvioida yhdessä sovittuja tavoitteita. Päiväkotien kasvatus- ja opetustyöhön kuuluu johdonmukainen toiminnan suunnittelu ja arviointi. Tehtäväkuvauksissa on määritelty eri ammattiryhmien tehtävät ja vastuut.

Lapsiryhmän hyvän vuorovaikutuksen mahdollistaa turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri. Lapsi kokee, että häntä kunnioitetaan ja kuunnellaan. Ammatillinen suhtautuminen lasta, hänen huoltajiaan ja perhettä kohtaan on perusta hyvälle vuorovaikutussuhteelle. Siitä tulisi ilmetä luottamus, kunnioitus, aitous, rehellisyys ja avoimuus.

Lasta ohjataan ja kannustetaan vastavuoroisuuteen ja hänen tarpeisiinsa ja pyyntöihinsä reagoidaan. Salliva ilmapiiri antaa mahdollisuuden lapselle kokeilla tunteitaan ja käyttäytymistään suhteessa toisiin. Myönteisyys, iloisuus, huumori ja ystävällisyys pyritään säilyttämään vuorovaikutustilanteissa. Lapselle annetaan aikaa ja tilaa käydä rauhassa läpi kokemuksiaan ja ajatuksiaan.

Tavoitteena on, että lapsi oppii arvioimaan itse vuorovaikutustaitojaan eri tilanteissa. Hän oppii ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja käyttäytymisensä vaikutuksesta toisiin. Lapsen kanssa keskustellaan vuorovaikutustilanteista ja käydään yhdessä läpi ongelmatilanteita ja mietitään ratkaisuja niihin. Lapsi saa myös positiivista palautetta ja voi kokea iloa onnistumisestaan. Vuorovaikutustilanteista keskustellaan lapsiryhmän kanssa, niin että lapset voivat tukea ja kannustaa toisiaan.

Aikuisen olennainen tehtävä vuorovaikutuksessa on havaita herkästi eri tilanteet. Pohjana on mahdollisimman hyvä lapsen tunteminen ja empatiakyky.

10. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Osiossa Oppimisen alueet kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita

on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitaitilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

△ **PARIKKALASSA** lapsen oppimisen polku jatkuu joustavasti varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen. Laaja-alaisen osaamisen paikalliset painotukset näkyvät läpi koko lapsen oppimispolun.

Oppimisen ilo: Oppiminen lähtee lapsen halusta tietää, ihmetellä ja tutkia. Oppimisen ilolla on oppimista parantavia vaikutuksia. Varhaiskasvatus tarjoaa toimintaa, vuorovaikutusta, iloa ja vapautta, jotka tukevat lapsen omaa oppimista. Oppiminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa lapsi rakentaa omaa ymmärrystään ja tietämystään maailmasta kokemustensa, elinympäristönsä, havaintojensa ja oivallustensa pohjalta. Lapsen ideoista ja mielenkiinnon kohteista nousevat aiheet huomioidaan toiminnassa. Tavoitteenamme on vaalia lapselle luonteenomaista uteliaisuutta sekä kannustaa ja rohkaista lasta hankkimaan uusia tietoja ja taitoja.

Toisen kunnioittaminen: Tavoitteenamme on, että jokaisella on hyvä ja turvallinen olo ryhmässä omana itsenään. Toisten kunnioittaminen, kannustaminen ja ystävällinen käytös ovat varhaiskasvatuksen arkea. Lapsi on osa ryhmää, jossa hän oppii kunnioittamaan toisia lapsia ja aikuisia sekä toisten omaisuutta ja ympäristöään. Lapsen päivään sisältyy tilanteita ja tapahtumia, joita tarkastellaan ja pohditaan päivittäin oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen, oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden näkökulmista. Lapsella on päivittäin mahdollisuus erilaisten tilanteiden kautta oppia suvaitsemaan ja kunnioittamaan toista ihmistä, oppia arvostamaan omaa ja muiden työtä. Lasta ohjataan luonnon tuntemiseen, suojelemiseen ja arvostamiseen.

Itseluottamus ja myönteinen minäkuva: Lapsen yksilöllistä luonnetta ja temperamenttia kunnioitetaan ja se huomioidaan toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lapsen myönteistä minäkuvaakin sekä käsitystä itsestään oppijana ja aktiivisena osallistujana. Lapsi opettelee tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Lapsella on rauha kasvaa omana itsenään. Hän harjoittelee arvioimaan omaa ja ryhmän toimintaa saamansa/antamansa palautteen kautta. Lapsella on mahdollisuus tehdä valintoja oman kehitystasonsa mukaan kannustavassa ilmapiirissä.

Itseohjautuvuus ja yhteisöllisyys: Varhaiskasvatuksen arjessa lapsi harjoittelee itseohjautuvuutta olemalla osana ryhmää. Päivittäiseen toimintaan sisältyy toisten huomioonottaminen sekä omatoimisuuden, omista tavaroista ja asioista huolehtimisen opettelemista. Keskustelemalla vuorovaikutuksessa lapsi opettelee ajattelemaan ja toimimaan. Lapsi on tasavertainen ja arvokas yksilö ryhmän jäsenenä. Ryhmäytyminen ja me-hengen luominen luo pohjan hyvälle ja toimivalle ryhmälle, jossa jokaisella on hyvä ja turvallinen olo.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot: Lapsi opettelee kuuntelemaan, kertomaan, vuorottelemaan, pyytämään apua ja neuvottelemaan. Vuorovaikutus- ja tunnetaitoja opetellaan leikkien, liikkuen, laulaen, taiteillen, puhuen, lorutellen jne.

Varhaiskasvatuksessa oppiminen on aktiivinen, lapsen aikaisempiin tietoihin pohjautuva päämääräsuuntautunut prosessi, joka usein sisältää ongelmanratkaisua. Näin tietoa ei voida

suoraan opettamalla siirtää lapselle, vaan lapsi itse rakentaa aikaisemmin omaksumiensa käsitysten ja uuden tiedon pohjalta uudet käsityksensä. Lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, aikuisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Lasten kanssa keskustellaan paljon, kuunnellaan heidän ajatuksiaan ja opetellaan kuuntelemaan toisia.

Ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat yhteistyötä ja ryhmän jäsenenä olemista sekä tavoitteiden asettamista omalle ja ryhmän yhteiselle toiminnalle. Turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet tukevat lasten, ryhmän ja työyhteisön oppimista ja kehittymistä ja luovat edellytyksiä hyvillä kokemuksilla yksilöllisesti sekä vertaisryhmässä.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisesti varhaiskasvatuksessa ohjataan ja autetaan lasta hahmottamaan sekä jäsentämään opittavia asioita suurempina, omaan elämään läheisesti liittyvinä kokonaisuuksina. Oppiminen tapahtuu teematyöskentelyn omaisesti.

Ajattelu ja oppiminen: Ajattelua ja oppimista tuetaan keskustellen, ryhmä- ja projektitöitä tehden, toiminnallisin menetelmin, tutkimalla ja kokeilemalla eli mahdollisimman monin tavoin ryhmän tarpeet huomioiden. Tavoitteena on omatoiminen, kekseliäs ja ongelmanratkaisutaitoja omaava lapsi.

Kulttuurinen osaaminen: Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sisältyvät kalenterivuoden mukaisiin tapahtumiin, juhliin sekä niiden järjestämiseen. Lasten kanssa harjoitellaan esiintymistä, juhlan järjestämistä sekä kuinka niissä toimitaan. Lapsi saa elämyksiä ja kokemuksia juhlien ja tapahtumien kautta. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan suomalaiseen kulttuuriin, historiaan ja sekä luodaan uutta ajantasaista kulttuuria. Yhteistyötä tehdään eri toimijoiden kanssa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot: Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot kuuluvat päivittäisiin toimintoihin. Niistä keskustellaan osana muita tehtäviä ja harjoitellaan myös käytännössä. Lasten kanssa puhutaan esimerkiksi ravinnosta, levosta, puhtaudesta ja elämään liittyvistä yleisistä, henkistä hyvinvointia lisäävistä asioista. Myös varhaiskasvatukseen osallistuminen kuuluu arjen struktuuriin. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan myös lapsen muu elämä ja nähdään tämä kokonaisuutena.

Monilukutaito: Monilukutaitoa harjoitellaan erilaisten tehtävien avulla. Lasten kanssa harjoitellaan tulkitsemaan lähiympäristön viestejä liikkuen mahdollisimman monenlaisissa eri ympäristöissä, autetaan lasta havainnoimaan ympäristöään mahdollisimman laajasti ja kyseenalaistetaan asioita sekä ihmetellään niitä yhdessä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen: Tieto- ja viestintäteknologista osaamista tuetaan ja harjoitellaan mahdollisuuksien mukaan käytettävissä olevilla välineillä. TVT:tä apuna käyttäen haetaan tietoa, luodaan sisältöä ja dokumentoidaan toimintaa. Varhaiskasvatustyöskentelyssä on omat tabletit, joilla lapset voivat kuvata, etsiä tietoa sekä pelata oppimispelejä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen: Lasta ja hänen ajatuksiaan arvostetaan ja hän saa olla mukana vaikuttamassa toiminnan sisältöihin ja menetelmiin. Lasten kiinnostuksen kohteet huomioidaan toiminnassa. Näin lapsi saa omakohtaisen kokemuksen osallisuudesta ja itsensä ilmaisusta. Kun lapsi pääsee osallistumaan suunnitteluun, oppiminen on mielekästä sekä motivoivaa. Lapsen katsotaan olevan tärkeä osa varhaiskasvatuksen arkea, eikä pelkästään toiminnan kohde. Varhaiskasvatuksen sisältöä ja toimintaa suunnitellaan lapsiryhmän mukaan. Näin toiminta saadaan vastaamaan juuri sen lapsiryhmän tarpeita ja toiveita. Varhaiskasvatuksen sisältöä ja toimintatapoja muokataan toimintavuoden aikana ryhmään sopiviksi.

11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyytteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaisuuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista

kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuttuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

△ **PARIKKALASSA leikin** suunnittelussa korostuu vuorovaikutuksellisuus, tavoitteellisuus, leikkiympäristö ja prosessiluonteisuus. Vuorovaikutusta syntyy leikissä aidosti lasten välisissä ja lasten ja aikuisten välisissä sosiaalisissa kanssakäymisissä. Leikin tavoitteellisuus tulee olla selkeää, esim. yhteenkuuluvuuden tunne, turvalliset vertaissuhteet, osallisuus, leikkitaitojen kehittyminen ja pitkäkestoisuus. Oppimisympäristön suunnittelulla voidaan vaikuttaa lasten leikkeihin.

Hyviä käytöstapoja opetellaan vertaisryhmässä, kasvattaja esimerkkinä. Varhaiskasvatuksen arjessa opetellaan toisen kunnioittamista, huomioimista, kuuntelemista ja myötäelämistä (empathy). Hyviin käytöstapoihin sisältyy mm. kohtelias käyttäytyminen, tervehtiminen, kiittäminen, anteeksipyyttäminen ja -antaminen, kauniit ruokailutavat, yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattaminen sekä toisen ihmisen kunnioittaminen. Lapsiin ja toisiin aikuisiin suhtaudutaan tasa-arvoisesti ja kiusaamiseen puututaan välittömästi keskustelemalla ja selvittämällä sekä kiusaajan että kiusatun kanssa. Vertaisryhmän malli ja tuki ennaltaehkäisevät parhaiten kiusaamista. Aikuisten oma käyttäytymisen esimerkki toisten huomioimisessa ja hyvien käytöstapojen oppimisessa on tärkeää. Lapselle ja työkaverille annetaan rakentavaa ja johdonmukaista palautetta hänen käyttäytymisestään.

Sukupuolisensitiivinen kasvatus on osa varhaiskasvatusta. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Suunnitelmallinen ja toiminnallinen tasa-arvotyö pyrkii siihen, että kaikilla sukupuolilla on samat mahdollisuudet kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eri-arvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kehotunnekasvatuksessa tavoitteena on, että jo varhaiskasvatuksessa voidaan tasapuolisesti tukea kaikkien lasten seksuaaliterveyttä. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on selkeät ohjeet ja tiedot asialliseen lasten kehotunnekasvatukseen sekä vanhempien tukemiseen (lisätietoa Väestöliiton moniste: kehotunnekasvatus/ Jokaisen lapsen oikeus). Näin lasten oikeudet, turvataidot, tiedot sekä myönteinen minäkuva ja kehoitsetunto vahvistuvat varhaiskasvatuksessa ja kodeissa. Kehotunnekasvatuksessa painopiste on lapsilähtöisessä ja pienten lasten ikä- ja kehitystasoisessa seksuaalikasvatuksessa. Alakohtaisia sisältöjä ovat muun muassa seuraavat:

- Myönteinen suhtautuminen lapsen kysymyksiin kehosta ja seksuaalisuudesta.
- Asenne kehon kaikkia osia kohtaan on hyväksyvä ja kehon kaikille osille on nimet.
- Lasten tunteiden ja kehon kokemusten sanoittaminen ja hyväksyminen nähdään tärkeänä.
- Lapsen annetaan leikkiä, tutkia ja ilmaista itseään sukupuolistereotyyppien häntä rajoittamatta.
- Huolehditaan siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen.
- Sovitaan ja suunnitellaan, miten vastataan lasta kiinnostaviin raskauteen, sen alkamiseen ja synnytykseen liittyviin kysymyksiin.
- Yksityisyyttä opetetaan hyvien tapojen mukaisesti ja jokaiselle kuuluvien oikeuksien näkökulmasta.
- Lapselle opetetaan turvataitoja ja annetaan tietoa hänen oikeuksistaan olla turvassa ja sanoa "ei". Nämä aiheet käydään läpi myös ikätasoisessa seksuaalikasvatuksen näkökulmasta.
- Huolestuttava seksuaalinen käytös johtaa lapsen saamaan apuun

Lapsen terve itsetunto on kasvatuksen perusta ja päämäärä. Tavoitteena on, että lapsi luottaa itseensä, tietää tulevaisuutensa kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään ja oppii hyväksymään omat onnistumisensa ja epäonnistumisensa. Hyväksyntä ja arvostaminen lujittavat tervettä itsetuntoa, lapsi voi rohkeasti onnistua ja erehtyä. Jokaisella lapsella on tasavertaiset mahdollisuudet kokeilla

tunteitaan ja oppia asioita arjen tilanteissa. Mallina on kasvattaja, mutta myös lapsi ja lapsiryhmä. Aikuisen kannustus rohkaisee lasta tunteiden käsittelyyn, erilaisten asioiden monipuoliseen kokeiluun ja tutkimiseen. Lapsen itsetuntoa vahvistetaan kaikissa arjen tilanteissa. Lapselle asetetut tavoitteet ovat lapsen kehitystason ja persoonallisuuden mukaiset. Häntä rohkaistaan omatoimisuuteen, niin että hän tuntee olevansa hyvä, osaava ja itsenäinen. Aikuisen tehtävä on huomioida kasvatukselliset tilanteet lasten kesken. Tavoitteena on, että vertaisryhmä tukee lapsen myönteistä minäkäsitystä ja kokonaisvaltaista kehitystä. Turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä lapsi voi vaikuttaa omaan toimintaansa, saa kokeilla uusia asioita ja oppii myös sietämään pettymyksiä.

Kiusaamisen ehkäisyssä olennaista ovat aikuisten asenteet ja johdonmukainen toiminta. Kiusaamista ei sallita missään muodossa ja siihen puututaan välittömästi. Leikin ja toiminnan havainnoinnissa pyritään huomaamaan kiusaamisen eri muodot. Tärkeää on, että aikuinen tuntee lapsiryhmän hyvin ja lapsille opetetaan sosiaalisia taitoja. Ryhmän yhteiset säännöt käydään lapsiryhmässä läpi toimintakauden alkaessa. Toiminta tapahtuu pienryhmissä, missä aikuisen on helpompi havainnoida tilanteita ja puuttua kiusaamiseen. Lasten kanssa keskustellaan kiusaamisesta ja ystävyydestä sekä opetellaan tunnetaitoja ja riitojen selvittämistä, anteeksipyyttämistä ja hyvittämistä.

Kiusaamiseen puututaan heti, kun se on havaittu. Lapsia myös kannustetaan kertomaan kiusaamisesta. Tilanteeseen puuttuu se aikuinen, joka on paikalla. Varmistetaan tapahtumien todellinen kulku ja tausta. Seuraamuksen tulee olla tasapuolinen ja oikeudenmukainen. Jälkiselvittely tapahtuu omassa ryhmässä oman aikuisen kanssa. Ryhmän aikuiset harkitsevat tarvitaanko selvittelyyn huoltaja ja milloin heille ilmoitetaan tapahtuneesta. Kiusaamistilanteet sovitaan anteeksipyyttämällä. Pyritään siihen, että lapsi ymmärtää anteeksipyyntönsä merkityksen. Suunnitelmaa tarkistetaan tarvittaessa. Vanhemmille annetaan mahdollisuus kertoa ja kysellä kiusaamisesta ja lapsen sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutuksen laadusta. Tärkeää on, että koko henkilökunta on tietoinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmasta ja sitoutuu siihen.

Kielellisen tietoisuuden kehittymisen kannalta lapsen tulee kuulla ja nähdä käyttämäänsä kieltä mahdollisimman paljon. Aikuisen tehtävänä on kuunnella lasta ja näin osoittaa lapselle, että hän on kiinnostunut lapsen asioista ja kunnioittaa lapsen mielipiteitä. Tämä on tärkeä seikka lapsen motivoinnissa hänen tutustuessaan kieleen. Kielen kehittämisen tavoitteena on rohkaista lapsen monipuolista ilmaisua ja kannustaa lasta kertomaan ajatuksiaan ja mielipiteitään sekä kuuntelemaan toisten puhetta. Oman äidinkielen hallinta edistää lapsen kielellistä kehitystä, vahvistaa itsetuntoa ja kulttuurista identiteettiä ja luo pohjan muiden kielen oppimiselle. Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kielellistä kehitystä huomioiden lapsen oma äidinkieli.

Liikunta on lapsen hyvinvoinnin ja terveyden perusta. Liikuntakasvatuksella luodaan positiivinen mielikuva liikuntaa kohtaan sekä liikkumisen ilo ja riemu. Myönteiset ja monipuoliset lapsuuden liikuntakokemukset luovat pohjan elinikäisille liikuntatottumuksille. Liikunta kehittää sosiaalisuutta, itsetunnon vahvistumista, fyysistä kuntoa ja terveyttä, perustaitojen harjaantumista sekä kehontuntemusta. Kehontuntemus ja –hallinta luovat perustan lapsen motoriselle kehitykselle.

Kestävän kehityksen tavoitteet toteutuvat ympäristökasvatuksen kautta. Varhaiskasvatuksen tulee syventää tietoisuutta kestävän kehityksen välttämättömyydestä, luoda myönteisiä asenteita ja motivaatiota toimia kestävän kehityksen puolesta, antaa riittävästi tietoa ja taitoa toimia monimuotoisen luonnon ja terveellisen ympäristön säilyttämiseksi ja edistämiseksi sekä tarjota käytännön esimerkkejä ja toimintamalleja energian ja veden kulutuksessa (käyttötottumukset, energian säästö) sekä jätehuollossa (lajittelu, kulutustottumukset, kierrätys, ruokahävikin vähentäminen, ympäristöystävällisyys, ekologisuus). Hyvät tavat ja muiden ihmisten huomioiminen liittyvät sosiaaliseen kestävyyteen olennaisesti. Lasten tulee oppia ottamaan huomioon myös tekojensa pitkäaikaisvaikutukset niin ihmisuhteissa kuin suhteessa ympäristöönsä. Sosiaalisen syrjäytymisen estäminen on eräs kestävän elämäntavan perusedellytyksiä. Ympäristössä kiinnitetään huomioita yleiseen viihtyvyyteen, siisteyteen ja turvallisuuteen. Parikkalan ympäristöohjelma sisältää kasvatuksessa ja koulutuksessa käytettävän kestävän kehityksen suunnitelman.

Ergonomisiin toimintatapoihin kiinnitetään huomiota ja työterveyshuollon kautta järjestetään tarvittaessa ohjaukseynti. Työasentoihin ja työtapoihin on mahdollista vaikuttaa itse, kun työntekijällä on tarpeeksi tietoa asioista.

Varhaiskasvatusyksiköissä on laadittu turvallisuussuunnitelma ja riskienkartoitus sekä pelastussuunnitelma ja ne päivitetään vuosittain.

12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä osiassa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

△ **PARIKKALAN** kunnan kaikki varhaiskasvatuseräyksiköt on suunniteltu niin, että varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat mahdollista toteuttaa. Turvallisuus ym. tarkastukset hoidetaan säännöllisesti ja niistä on ohjeistettu erikseen Laatu- ja turvallisuusraportissa. Lisäksi päiväkotien sijainti

antaa mahdollisuuden hyödyntää ympäröivää luontoa oppimisympäristönä. Myös monipuoliset liikuntamahdollisuudet ovat kävelymatkan päässä. Arkipäivään kuuluu oleellisena osana ulkoilu, liikkuminen ja luonnontuntemus. Luonto tarjoaa tilaa ja rauhaa leikeille, tutkimuksille ja havainnoille. Kasvattajan tehtävänä on tutustuttaa lapsia heidän elinympäristöönsä monipuolisesti ikätason mukaan. Ympäristöään voi oppia kunnioittamaan ja arvostamaan vain, jos siihen on mahdollisuus tutustua.

Oppimisympäristön suunnittelu lähtee lapsiryhmään tutustumisesta ja siitä miten lapset kokevat ympäristön. Vuorovaikutussuhteiden vaikutusta oppimisympäristöön arvioidaan muun toiminnan arvioinnin yhteydessä. Lisäksi henkilöstölle on laadittu Laatukäsikirjaan päivittäisten tilanteiden toimintaohjeet, joissa korostuu vuorovaikutuksen merkitys lasten välisissä, lapsen ja aikuisen sekä aikuisten välisissä tilanteissa. Oppimisympäristön kehittämisessä hyödynnetään lapsilta ja perheiltä saatua palautetta, aikuisten havainnointia ja toiminnan arviointia: toimintaan tuodaan uusia piirteitä, haasteita lapsen toiminnalle sekä erilaisia vaihtoehtoja. Ympäristöä ja materiaaleja suunnitellaan yhdessä lasten kanssa: mitä asioita lapset pitävät tärkeinä ja minkälainen ympäristö on lasten mielestä miellyttävä, esteettinen. Materiaalit ja välineet valitaan lapsen kehitystasolle sopiviksi, haasteellisiksi ja luovuuteen innostaviksi.

13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten

varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

△ **PARIKKALASSA kasvatusyhteistyö** vanhempien ja perheiden kanssa alkaa silloin, kun perhe hakee varhaiskasvatukseen ja tapaa varhaiskasvatuspäällikön. Perheen kanssa käydään keskustelu perheen varhaiskasvatuksen tarpeesta sekä siihen liittyvistä asioista. Ennen hoitosuhteen alkua suunnitellaan vanhempien kanssa yhdessä tutustumisjakso, joka luo pohjaa hyvälle yhteistyölle ja sen aikana lapsi ja vanhemmat tutustuvat varhaiskasvatusympäristöön. Pienten lasten vanhempia kannustetaan olemaan yhdessä lapsen kanssa tulevassa ryhmässä mahdollisimman paljon ennen aloittamista ja käymään asioita läpi ryhmästä nimetyn aikuisen kanssa. Vanhempi ja lapsi tutustuvat lapsen tulevaan varhaiskasvatusryhmään ennen hoitosuhteen alkamista esim. 1-2 viikon aikana lapsen ja perheen tarpeista riippuen. Perheelle annetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kuuluva esitietolomake täytettäväksi ja se käydään yhdessä läpi ryhmän työntekijän kanssa ennen hoitosuhteen alkamista.

Hoitosuhteen alusta lähtien sekä säännöllisesti käydään läpi perheen toiveita ja odotuksia lapsen varhaiskasvatuksen suhteen ja kerrotaan varhaiskasvatuksen tavoitteista ja -toimintatavoista. Yhdessä pyritään luomaan näkemys lapsen parhaaksi ja kunnioittamaan mielipiteitä kasvatusasioissa puolin ja toisin. Erityisesti pienten alle kolmivuotiaiden ryhmässä nimetään, jos mahdollista, lapselle ns. oma aikuinen, joka tutustuttaa perhettä ja osallistuu yhdessä ryhmän muiden aikuisten kanssa esim. aloituskeskusteluihin, vasu-keskusteluihin ja muihin yhteistyökäytäntöihin varhaiskasvatuksen ja kodin välillä.

Päivittäin keskustellaan lapsen kuulumisista tuonti- ja hakutilanteiden yhteydessä. Tämä luo pohjan luottamukselliseen ja avoimeen yhteistyöhön. Varhaiskasvatushenkilöstö on velvollinen kertomaan vanhemmille, mikäli lapsen kehitys, käyttäytyminen tai terveydentila huolestuttaa. Yhteistyö lisää lapsen turvallisuudentunnetta ja tukee hänen henkistä tasapainoisuuttaan. Yhteistyömuotoja ovat keskustelut, tiedottaminen ja yhteiset tapahtumat (esim. toiminnalliset juhlat, retket sekä vanhempainillat, joissa vanhemmat ovat osallisina).

Yhteistyötä tehdään lapsen parhaaksi hänen etuaan ajatellen, mahdollisimman objektiivisina. Kasvatusyhteistyö toteutuu parhaiten, kun jokainen taho niin vanhemmat kuin varhaiskasvatuksen työntekijät tuovat oman osaamisensa ja tietämyksensä lapsen asioihin. Avoin vuorovaikutus on ehdottoman tärkeää. Tärkeää on myös tiedostaa vanhempien ja ammattikasvattajien roolit. Vanhempien ei tarvitse osata ajatella kuin ammattilainen eivätkä ammattilaiset voi ryhtyä korvaamaan vanhempia. Kunnioitamme vanhempien näkemyksiä lapsen asioihin liittyen.

Monialainen yhteistyö:

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta tai ryhmästä toiseen tai esiopetukseen, työntekijät varmistavat lapsen hoidon, kasvatuksen ja oppimisen jatkumon huolehtimalla tietojen siirrosta sekä ohjeistavat perheitä tutustumaan uuteen paikkaan. Perhepäivähoitoryhmät voivat vierailta päiväkodeissa ja osallistua niiden toimintaan. Päiväkodit toimivat myös perhepäivähoitolasten sijaishoitopaikkana. Koko varhaiskasvatuksen yhteistyömuotoja ovat yhteiset tapahtumat esim. konsertit, teatterit, retket ja vierailut. Koulujen lomien aikana osa toiminnoista yhdistetään ja henkilöstö toimii eri yksiköissä tarpeen mukaan. Yhteiset periaatteet auttavat toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Kunnan eri varhaiskasvatusmuodot toimivat samojen periaatteiden mukaan. Yhteiset periaatteet on kirjattu Laatuksikirjaan. Koko varhaiskasvatushenkilöstö kokoontuu vuosittain yhteen koulutus- ja kehittämispäivien merkeissä. Yhteistyötä tehdään myös naapurikuntien kanssa vierailujen ja yhteisten koulutuspäivien aikana. Varhaiskasvatuspäällikkö osallistuu maakunnalliseen varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja tapaamisiin.

Erityisasiantuntijat (esim. puheterapeutti, fysioterapeutti, toimintaterapeutti) konsultoivat päiväkodin henkilökuntaa, pitävät seurantalapalaverieja (vanhemmat mukana) sekä antavat kuntoutusta lapselle. Tätä tarkoitusta varten on varattu erillinen opetus- ja toimintatila. Tavoitteena on saada toimintamalleja lapsen erityisvaikeuden tukemiseksi ja edistää lapsen kehitystä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut hankitaan ostopalveluna tukea tarvitsevien kuntoutusta ja opetusta sekä henkilöstön konsultointia varten.

Koulun kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on lapsen oppimispolun mahdollisimman joustava jatkumo, elinikäinen oppiminen. Tämä yhteistyömuoto korostuu esiopetusvuonna ja siitä on tarkemmin esiopetussuunnitelmassa.

Vapaa-aikatoimi monipuolistaa varhaiskasvatuksen toimintaa tarjoamalla liikunta- ja kulttuuripalveluja (esim. luistelulentät, hiihtoladut, urheilukenttä, kirjasto, teatterit, konsertit). Parikkalan kunta kuuluu Etelä-Karjalan lastenkulttuurikeskus Metkuun.

Seurakunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä sovitaan toimintavuosittain yhteisessä seurakunnan kutsumassa palaverissa. Yhteistyömuotoja ovat lasten joulu- ja pääsisäiskirkot, esioppilaiden kotikirkkoon tutustuminen sekä seurakunnan työntekijöiden vierailut ryhmissä. Lisäksi seurakunta järjestää perheille taaperokirkot ja kouluunlähtevien siunaustilaisuuden. Seurakunnan työntekijän vierailujen aiheet pohjautuvat Lasten keskuksen kirjaan ”Lattiakuvat katsomuskasvatuksessa ja opetuksessa” ja niissä huomioidaan lasten osallisuus sekä tuokion kesto ja aihe ikätasoisesti. Päiväkodeissa huolehditaan, että myös muiden uskontojen/ uskonnottomuuden piirissä olevat lapset huomioidaan sekä ollaan valmiita keskustelemaan kysymyksistä, joita lapsilla herää niihin liittyen.

Yhteistyö EKSOTE:n kanssa:

Etelä-Karjalan maakunnassa sosiaali- ja terveystalvakuja tarjoaa Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalvaku (EKSOTE). Alle kouluikäisen lapsen perheen talvaku, lasten ja nuorten ehkäisevät talvaku, lastensuojelu sekä lasten tutkimukselliset ja hoidolliset talvaku muodostavat perhepalveluiden alueen. Lisäksi lapsille on järjestetty erikoissairaanhoidossa lastenneurologiatalvaku sekä lasten somaattisten sairauksien tutkimus ja hoito.

Eksote on keskittänyt perhepalveluita lasten ja nuorten taloihin, jotka toimivat Lappeenrannassa ja Imatralla. Talot toimivat ”matalan kynnyksen periaatteella”, jos olet huolissasi lapsestasi tai perheestäsi, voit ilmoittautua itse asiakkaaksi soittamalla tai tulemalla paikan päälle. Useimmiten lasten ja nuorten talon palveluihin hakeudutaan yhteistyölomakkeella, joka voidaan kirjata neuvolassa tai varhaiskasvatuksessa vanhempien suostumuksella, niin että kaikki osapuolet ovat tietoisia yhteistyölomakkeen sisällöstä.

Sosiaalihuoltolain mukaisesti lapsiperheiden palveluihin voi hakeutua perhe itse tai toisen viranomaisen ohjaamana eksoten www-sivuilta löytyvällä hakemuksella tai olemalla puhelimitse yhteydessä sosiaalityöntekijään. Lapsiperheiden peruspalveluja ovat perhetyö, sosiaalityö ja -neuvonta, lapsiperheiden kotitalvaku, tukihenkilö - ja tukiperhetoiminta sekä muut hyvinvoinnille välttämättömät sosiaalitalvaku.

Neuvolatalvaku järjestetään Etelä-Karjalassa lähitalvaku 12 toimipisteessä, ja niitä käyttävät pääsääntöisesti kaikki lapsiperheet. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Neuvola ja varhaiskasvatus ovat yhteistyössä kehittäneet lomakkeet, joita käytetään lapsen 1½- vuotis- ja 4-vuotisneuvolatarkastusten yhteydessä. Lomakkeiden tarkoitus on vahvistaa varhaiskasvatuksen ja neuvolan moniammatillista yhteistyötä lapsen parhaaksi. Lomakkeilla kerätään tietoa huoltajilta, varhaiskasvatuksesta ja neuvolasta. Varhaiskasvatuksessa käydään lomakkeitten ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta keskustelu huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa voidaan käyttää 1½-vuotiaan lapsen kohdalla edellä mainitun lomakkeen sijalla. Lomakkeet siirretään huoltajien mukana neuvolaan noin kuukautta aiemmin ja neuvola toimittaa palautteen varhaiskasvatukseen huoltajien kautta.

Parikkalan kunnassa toimii varhaiskasvatuksen moniammatillinen ryhmä VAMO, johon kuuluu neuvolan terveydenhoitajat, perhetyöntekijä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuspäällikkö. Tarvittaessa kutsutaan paikalle ryhmän lastentarhanopettaja tai muita yhteistyötahoja. Koollekutsujana toimii varhaiskasvatuspäällikkö ja ryhmä kokoontuu vähintään

kaksi kertaa vuodessa. Ryhmässä sovitaan neuvolan terveydenhoitajien vierailut päiväkoteihin (kerran toimintavuoden aikana).

Yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt:

- perheille lomake yhteistyön tarpeesta ja odotuksista (täyteään hoitosuhteen alkaessa)
- siirtopalaverit lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen (ryhmän lastentarhanopettajan vastuulla)
- selkeät sopimukset yhteistyön käytänteistä tarkennetaan eri yhteistyötahojen kanssa vuosittain (säännölliset vuosittaiset palaverit esi- ja alkuopetuksen, neuvolan ja seurakunnan kanssa, kulttuuripolku päivitetään)

14. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (osiot Pedagoginen dokumentointi ja Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

△ **PARIKKALASSA** lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden hahmottamisen pohjana on lapsen ikätason, persoonallisuuden piirteiden ja herkkyykskausien huomiointi, kehityksen kokonaisvaltainen arviointi sekä lapsen kiinnostuksen kohteet ja elämäntilanne. Päivittäisissä hoito- ja kasvatustilanteissa pyritään luomaan kiireetön ilmapiiri. Näissä tilanteissa lapsi saa yksilöllistä huomiota ja aikuisen vastavuoroista läheisyyttä. Lapsen päivä on täynnä kasvatus- ja oppimistilanteita. Toimintaa havainnoidaan ja dokumentoidaan säännöllisesti. Havaintojen avulla pyritään luomaan kunkin lapsen/ lapsiryhmän kehitystasolle sopiva oppimisympäristö. Oppiminen tapahtuu monipuolisesti kokeilemalla ja tutkimalla kaikkia aisteja käyttäen. Samalla lapsi oppii uusia käsitteitä. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja opetetaan huolehtimaan itsestään. Arjen toiminnoissa tulee näkyä oppimisen ilo ja onnistumisen tunteet sekä lasten osallisuus.

Toiminnan suunnittelun pohjana on systemaattinen havainnointi ja arviointi sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvatustyötä tehdään yhdessä. Eri ammattiryhmien ammattitaidon ja koulutuksen pohjalta muodostuu kasvattajayhteisö, jonka tehtävänä on toteuttaa ja arvioida yhdessä sovittuja tavoitteita.

Kaikissa varhaiskasvatussyksiköissä on määritelty tiimit ja sovittu tiimivastaavat. Tiimit laativat tiimisopimuksen sekä noudattavat arvioinnin vuosiympyrää. Tiimityön ja laadun arvioinnin myötä vahvistetaan varhaiskasvatussuunnitelman, esiopetussuunnitelman ja lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista yhdessä lapsen perheiden ja yhteistyötahojen kanssa. Tavoitteena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja tukea perheiden kasvatustyötä. Tiimikehityskeskustelut pidetään vuosittain varhaiskasvatuspäällikön johdolla. Tiimikehityskeskustelussa sovitaan tiimin pedagogiset painopistealueet ja henkilökohtaiset työn kehittymisen tavoitteet sekä arvioidaan edellisessä keskustelussa asetettujen tavoitteiden toteutumista. Tavoitteena on Laatuksikirjaan kirjattujen toimintatapojen vahvistaminen sekä toimiva työyhteisön ja työssä jaksamisen tukeminen.

Tiimipalavereissa arvioidaan aiempaa toimintaa sekä toiminnasta ja lapsista tehtyjä havaintoja, missä onnistuttiin ja mihin jatkossa tulee kiinnittää huomiota. Arvioinnin pohjalta suunnitellaan tulevaa toimintaa asettaen sekä ryhmä- että lapsikohtaisia tavoitteita ja kuvataan toimintaa tavoitteiden pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan tulevan toiminnan oppimisen alueen tavoitteet sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet.

Arviointia tehdään yhdessä lasten kanssa esim. hymynaama-arvioinnilla tai tunnekorteilla. Lapset voivat myös käsitellä ryhmän toimintaa kuvaamalla sitä digitaalisesti ja kertomalla kokemuksistaan. Pienimpien lasten kohdalla arviointi ilmenee heidän ilmeistään ja eleistään, niiden tulkitsemisessa korostuu aikuisen herkkyyks aistia lasten sanatonta viestintää. Kuvien avulla pienet lapset voivat tehdä valintoja toiminnasta.

Aikuiset hyödyntävät toiminnan suunnittelussa lapsilta tulevaa palautetta. Ryhmän aikuiset käyvät havainnot ja palautteet säännöllisesti läpi ja tekevät niiden perusteella tarvittavia muutoksia toimintaan ja asettavat tavoitteita. Arvioinnissa hyödynnetään toiminnan videointia ja/ tai ulkopuolisen havainnoitsijan arviointia.

Ryhmän suunnitelmat ja tavoitteet sekä toteutuneen toiminnan kuvaus ja arviointi välitetään tiedoksi myös huoltajille ja annetaan heille mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun (sähköinen väline). Huoltajia pyydetään tulemaan paikan päälle seuraamaan toimintaa ja antamaan palautetta siitä.

Lapsiryhmän hyvän vuorovaikutuksen mahdollistaa turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri. Lapsi kokee, että häntä kunnioitetaan ja kuunnellaan. Ammatillinen suhtautuminen lasta, hänen huoltajiaan ja perhettään kohtaan on perusta hyvälle vuorovaikutussuhteelle. Siitä tulisi ilmetä luottamus, kunnioitus, aitous, rehellisyys ja avoimuus.

Lasta ohjataan ja kannustetaan vastavuoroisuuteen ja hänen tarpeisiinsa ja pyyntöihinsä reagoidaan. Aikuisen tehtävänä on arvioida lapsesta lähtevän aloitteen merkitys lapsen kasvuun ja itsetunnon kehittymiselle. Salliva ilmapiiri antaa mahdollisuuden lapselle kokeilla tunteitaan

ja käyttäytymistään suhteessa toisiin. Myönteisyys, iloisuus, huumori ja ystävällisyys pyritään säilyttämään vuorovaikutustilanteissa. Lapselle annetaan aikaa ja tilaa käydä rauhassa läpi kokemuksiaan ja ajatuksiaan.

Tavoitteena on, että lapsi oppii arvioimaan itse vuorovaikutustaitojaan eri tilanteissa. Hän oppii ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja käyttäytymisensä vaikutuksesta toisiin. Lapsen kanssa keskustellaan vuorovaikutustilanteista ja käydään yhdessä läpi ongelmatilanteita ja mietitään ratkaisuja niihin. Lapsi saa myös positiivista palautetta ja voi kokea iloa onnistumisestaan. Vuorovaikutustilanteista keskustellaan lapsiryhmän kanssa, niin että lapset voivat tukea ja kannustaa toisiaan. Aikuisen olennainen tehtävä vuorovaikutuksessa on havaita herkästi eri tilanteet. Pohjana on mahdollisimman hyvä lapsen tunteminen ja empatiakyky.

Toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita:

- havainnointi
 - dokumentointi
 - yksilöllisten tavoitteiden pohjalta luodaan ryhmän tavoitteet
 - pois jäykästä tuokiokeskeisestä toiminnasta kohti pitkäkestoisempaa ja eheämpää toimintaa (projektityöskentely, teemat)
 - pitkäkestoisia leikkimahdollisuuksia
 - elämyksellisyys
 - aikuisen osallisuus leikin aloittamiseen ja jatkumiseen
 - tiimikeskustelut/sopimukset
 - vasu-keskustelut vanhempien kanssa
 - yhteistyötahojen konsultointi/ohjaus
 - lasten toiveet
-

15. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (osio Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa).

△ **PARIKKALASSA pedagogisessa dokumentoinnissa** tavoitteena on jatkuva toiminnan, yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, toimintaympäristön kasvattajan/ kasvattajatiimin havainnointi ja dokumentointi. Tiimikansion osana ovat lomakkeet, joille ryhmän aikuiset kirjaavat havaintoja toimintavuoden aikana. Eri toimintojen havainnointia tehdään sovitusti tietty jakso. Lapsen kehityksen osa-alueiden, arkitointojen ja vuorovaikutussuhteiden havainnointia tehdään jatkuvasti ja niitä kirjataan lapsen lomakkeelle. Näitä havaintoja hyödynnetään lapsen keskusteluissa huoltajien kanssa sekä moniammatillisessa yhteistyössä ja tiimin palaverissa.

Dokumentointia täydennetään valokuvaamalla ja videoimalla sekä tallentamalla lasten tuotoksia. Myös lasten annetaan järjestää toimintaa (ottaa leikisti aikuisen rooli), kuvata toimintaa ja sitä kautta arvioidaan toimintaa lapsen näkökulmasta. Paikallisen dokumentoinnin tueksi on laadittu lista havaintojen eri osista. Ohjeistuksena asiat, mitä havainnoidaan, jotta saadaan laaja-alainen näkemys lapsen kehitykseen vaikuttavasta kokonaistilanteesta.

Lapsi havainnoinnin kohteena

- yksin
- pienryhmässä
- suuressa ryhmässä
- ohjatuissa tilanteissa
- vapaavalintaisessa toiminnassa

Lapsen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, jotka havainnoijan tulee huomioida havainnoidessaan:

- tunnetila
- vireys
- toiminnan kiinnostavuus
- läsnä olevat henkilöt

- ulkopuoliset häiriötekijät
- toiminnallinen ympäristö
- havainnointihetkeä edeltäneet tapahtumat

Ryhmä havainnoinnin kohteena

- lapsilla erilaisia rooleja ryhmässä
- ryhmän eri kehitysvaiheet on huomioitava
- lapsiryhmää havainnoidessaan kasvattajan kannattaa kiinnittää huomioita seuraaviin asioihin:
 - lasten keskinäinen kommunikointi
 - lasten kaverisuhteet, ryhmäroolit ja mahdolliset klikit
 - ryhmän suhtautuminen ohjattuun toimintaan ja kasvattajiin
 - ryhmän käyttämät keskinäiset kannustamisen tavat, yhteenkuuluvuus ja ryhmähenki
 - ryhmän toimintaa ja hyvinvointia heikentävät tai häiritsevät tekijät

Toimintaympäristö havainnoinnin kohteena

- fyysinen:
 - päiväkotirakennuksena
 - toimintatilat
 - piha-alue
 - kasvattajien ja lasten käyttämät välineet
- psyykinen:
 - tilassa ja tilanteissa vallitseva ilmapiiri
 - tunnelmasto
- sosiaalinen:
 - ryhmän sisäinen toiminta
 - ryhmädynamiikka
 - tilassa olevien ihmisten väliset suhteet
 - vuorovaikutus
- pedagoginen:
 - kasvattajan käsitys lapsen oppimisesta
 - kasvatuskäsitys
 - kasvattajan rooli ja merkitys lasten oppimisessa ja erityispedagogisissa ratkaisuisissa
- kulttuurinen:
 - tila lapsen yksilöllisille ominaisuuksille
 - kulttuuritaustan kunnioittaminen
 - kasvatuskulttuurin kehittäminen

Kasvattaja ja kasvattajatiimi havainnoinnin kohteena

- selkeät sopimukset työtoverin havainnoimisesta
- keskitytään asioihin, joiden havainnoinnista sovittu
- havainnoija valmistautuu ja keskittyy havainnointiin (ei tee muuta)
- havainnot kerrotaan ilman tulkintoja
- havaintoja analysoitaessa ja tulkittaessa kuullaan ensin kasvattajaa, jota havainnoitu
- havainnoijan arvostettava muiden työtä
- havainnoijan suhtauduttava muihin tasa-arvoisesti

Lomakkeet (ovat osa tiimikansiota):

1. lapsi varhaiskasvatuksessa, havainnointilomake
2. vapaaleikki, yhteenvetolomake
3. vapaanleikin osa-alueet
4. toiminnan dokumentointi

16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskennellessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

◊ **PARIKKALASSA** työtapojen valinta pohjautuu lasten havainnointiin, toiminnan dokumentointiin ja arviointiin sekä lasten ja perheiden kanssa käytyihin keskusteluihin (sovitut dokumentoinnit ja arvioinnin käytänteet). Perheen varhaiskasvatuksen tarve ja lapsen päivärytmi otetaan huomioon suunnittelussa. Aikuisten tulee mahdollistaa monipuolinen toiminta kaikille lapsille huolimatta lapsen varhaiskasvatuksessa oloajasta. Erityisesti vuorohoidossa ja osa-aikaisessa hoidossa toiminta suunnitellaan niin, että monipuolinen toiminta ja tavoitteellisuus turvataan kaikille lapsille. Työtapojen arvioinnissa hyödynnetään aiemmin hyväksi todettuja toimintatapoja ja kokeneiden työntekijöiden kokemuksia. Toisaalta myös toimintaa rikastutetaan uusien työntekijöiden tuomilla ideoilla ja uusilla näkemyksillä.

Oppimista tapahtuu kaikissa toiminnoissa ja lapselle annetaan mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja toteutukseen. Valinnoissa otetaan huomioon erilaiset oppijat, lapsen ikäkausi ja kehitys sekä nykytekniikan tuomat mahdollisuudet. Lasten toiveita ja kiinnostuksen kohteita kartoitetaan kyselemällä, keskustelemalla, lasten piirustusten tai muiden tuotosten avulla. Valinnoissa hyödynnetään toimintaympäristön tarjoamia monipuolisia mahdollisuuksia ja paikallisia erityispiirteitä, erityisesti luonnon antamat mahdollisuudet retkeilyyn ja liikuntaan. Lapset saavat monipuolisia kokemuksia, elämyksiä ja aistimuksia.

17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-taidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointia käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

△ **PARIKKALASSA** dokumentoinnin ja arvioinnin pohjalta asetetut tavoitteet ohjaavat myös leikin suunnittelua. Aikuinen huomioi suunnittelussa leikkiympäristön ja välineistön merkityksen sekä rikastuttaa ja ohjaa leikkiä tarvittaessa. Ohjauksen tulee hienovaraisesti suunnata leikkiä oikeaan

suuntaan häiritsemättä tai katkaisematta leikin kulkua kuunnellen lasten viestejä ja aloitetta vuorovaikutukseen. Aikuinen voi roolinotolla mennä leikkiin mukaan ja ehkäistä mahdollisesti ratkaisemattomien ristiriitojen syntymistä ja kehittää leikkiä taas eteenpäin. Aikuinen ohjaa lasta, jos tämän leikkitaidot ovat puutteellisia.

Leikille tulee varata päivittäin riittävästi aikaa, tarvittavat välineet ja sopiva tila. Lapset otetaan mukaan leikkiympäristön suunnitteluun, sillä juuri he ovat ympäristön käyttäjiä ja leikin asiantuntijoita. Leikkitiloina hyödynnetään myös mahdollisimman paljon ulkotiloja ja eri vuodenaikojen tuomia mahdollisuuksia (lumi-, vesi-, hiekka-, luonnonmateriaali ym. leikit). Leikkivälineet eivät ole itsetarkoitus, vaan välineillä rikastutetaan lasten mielikuvitusta. Leikkivälineiden valinnoissa kiinnitetään huomiota niiden monipuolisiin käyttömahdollisuuksiin sekä muunneltavuuteen.

Paikallisessa suunnitelmassa painottuvat käytänteet:

- leikissä lapset jäljittelevät aikuisia/ vanhempien työtä
- paikallisuus, leikissä nousee esille vahvasti agraarikulttuuri ja siihen kuuluvat leikit (maatilan koneet, eläimet ja työt)
- leilupäivän vietto säännöllisesti (voidaan sopia teema tai antaa lapsille vapaus valita lelunsa), pitkäkestoisemmat leikit syntyvät, jos useammalla on samantyyllisiä leluja
- leikin sanoittaminen ja leikkipedagogiikka huomioidaan etenkin alle kolmevuotiaiden ryhmässä, samoin leikin eri vaiheet; yksinleikki, rinnakkaisleikki, yhteisleikki
- leikkipisteiden vaihtelu/ muuntelu; tilojen kokonaisvaltainen käyttö ja leikkivälineiden vaihtaminen ryhmien kesken
- leikissä syntyneiden ristiriitatilanteiden ennakointi ja selvittäminen rakentavasti; aikuisen havainnointi ja ohjaaminen, apuna esim. kuvat ja draama (esim. kiista leikkivälineistä, kuka määrää leikin juonen/ sisällön/ roolit)
- aikuiset arvioivat tilanteen, milloin lapset voivat leikkiä ilman aikuisen valvontaa
- leikin pitkäkestoisuus, mahdollisuus jatkaa samaa leikkiä vaikka useamman päivän ajan (ympäristö suunnitellaan niin, että lapsilla on mahdollisuus jättää leikki kesken)

18. Oppimisen alueet

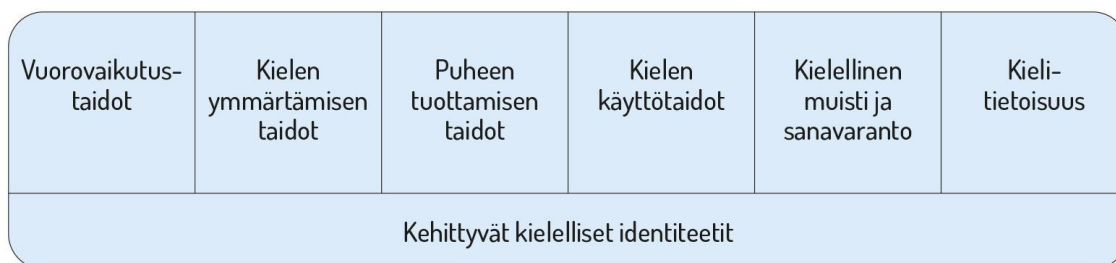
18.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa

harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

◇ **PARIKKALAN** alueella puhekieli on sekoitus useamman murrealueen murteista. Paikalliset murteet rikastuttavat lapsen sanallista ilmaisua ja tätä tuetaan varhaiskasvatuksessa. Jos lapsella on kielellisen kehityksen viivettä, hänelle voidaan järjestää yksilö- tai pienryhmäkuntoutusta. Puheterapeutti tai muu asiantuntija toimii konsultoivana henkilönä ja antaa ohjeita käytännön harjoituksiin.

18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille

annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

△ **PARIKKALASSA** paikallinen luonto tarjoaa paljon mahdollisuuksia myös ilmaisun puolella. Luonnonmateriaaleja käytetään lasten askarteluissa, kuvallisessa ilmaisussa sekä soittimina. Luonnonssa voi liikkua eri tavoin ja kokea eri vuodenaikojen tarjoamaa estetiikkaa.

18.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

◇ PARIKKALASSA

Eettinen ajattelu:

Aikuinen ohjaa tilanteet niin, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi kokiessaan ja käsitellessään päivittäin arjen eettisiä kysymyksiä. Aikuinen huomioi lapsen aiemmat kokemukset ja kehitystason. Eettisen ajattelun kehittyminen pohjautuu lapsen itsetunnon sekä arvoperustan kehittymiseen ja laajentuu lasten välisiin sosiaalisiin taitoihin sekä edelleen elinympäristöön. Lapsen päivään sisältyy tilanteita ja tapahtumia, joita tarkastellaan ja pohditaan päivittäin oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen, oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden näkökulmista. Lapsella on päivittäin mahdollisuus erilaisten tilanteiden kautta oppia

suvaitsemaan ja kunnioittamaan toista ihmistä, oppia arvostamaan omaa ja muiden työtä sekä tuntemaan ja arvostamaan luontoa.

Aikuinen turvaa lapselle positiivisen tulevaisuudenkuvan muodostumisen ja uskon ihmisiin. Tähän pyritään mm. seuraavin keinoin:

- säännöt ja sopimukset käyttäytymisen tukena
- oman itsensä ja toisen hyväksyminen
- vastuu omista teoista
- ystävyys ja kaveruus
- hyväntahtoisuus ja huolenpito
- erilaisuus/ tasavertaisuus
- työn arvostaminen ja loppuun suorittaminen, työn ilo
- oma kulttuuri ja vähemmistöt

Katsomuskasvatus:

Suurin osa lasten perheistä kuuluu evankelis-luterilaiseen seurakuntaan. Suurimmat kirkkopyhät huomioidaan vuosisuunnitelmissa ja osallistutaan Parikkalan seurakunnan järjestämiin lasten jumalanpalveluksiin. Huoltajien kanssa sovitaan, osallistuuko lapsi lastenkirkkoihin ja muihin srk:n työntekijöiden kanssa yhdessä suunniteltuihin tilaisuuksiin.

Lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljaisuuteen ja ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää tuetaan ja vahvistetaan. Lapsen kysymyksiin vastataan lapsen kodin ja toisten lasten kotien vakaumuksia kunnioittaen. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on tieto kotien toivomuksista.

Lasta lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomusten tapoihin tutustutaan. Lapsella on mahdollisuus keskustella elämään liittyvistä asioista. Keskustelun aihe nousee aina lapsesta ja lapsiryhmästä.

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus:

Varhaiskasvatuksessa lapset oppivat tuntemaan ja kunnioittamaan luontoa, asuin- ja elinympäristöä sekä vaalimaan kulttuuriperinteitä ja kokemaan tunne- ja aistielämyksiä. Jotta lapselle syntyisi käsitys omasta ja perheen taustasta, hänelle korostetaan perheen merkitystä ja sitä kautta sukupolvien jatkumoa sekä kerrotaan, mitä on ennen ollut, mitä on tehty, miten ja miksi ja verrataan entisaikaa nykyisyyteen. Varhaiskasvatuksessa vaalitaan ja arvostetaan perheiden omia perinteitä. Kulttuuriperinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle perinneleikkien ja -laulujen muodossa sekä juhlapyhien valmistelulla ja vietolla paikallisen kulttuurin mukaisesti. Lapsille mahdollistetaan juhlan kokeminen ja hiljentyminen sekä pyritään tunneperäisellä kokemuksilla vahvistamaan lapsen kulttuuriperintöä. Paikallista murretta ja sanontoja pidetään yllä kirjakielen ohella.

Rakkaus kotiseutuun "kasvattaa juuria ja vahvistaa siipiä". Lapset tutustutetaan lähiympäristöön. Lähiympäristöistä löytyy paljon mielenkiintoisia ja arvokkaita lähihistoriaan liittyviä tutustumisen kohteita. Parikkalan kaunis, monipuolinen ja rikas luonto on lähellä ja tarjoaa mahdollisuudet retkeilyyn sekä luonnon antimien hyötykäytön opetteluun. Retkiltä palattaessa repussa on syötyjen eväiden tilalla elämyksiä, avartavia kokemuksia, tietoja ja kädentaitoja.

18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapasta kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

△ **PARIKKALASSA** lasten matemaattisen ajattelun tukeminen lähtee varhaiskasvatuksessa vuorovaikutustilanteista, lapsen kuuntelemisesta ja kunnioittamisesta. Jokaisella on oma tapansa ajatella, laskea ja päätellä asioita. Oikeiden vastausten sijaan tulee enemmän kiinnittää huomiota kykyyn ratkaista ongelmia. Matemaattisessa ajattelussa hyödynnetään arkisen ympäristön

havainnoimista. Tärkeintä on herättää lasten kiinnostus ympärillä esiintyviin lukumääriin ja ongelmiin. Matematiikkaa on kaikkialla. Aikuinen ohjaa lasta antamalla oikeat termit käsitteille ja luomalla sopivan oppimisympäristön ja -tilanteen matemaattiselle ajattelulle. Tavoitteena on herättää lapsen mielenkiinto matematiikkaa kohtaan leikin ja toiminnan kautta.

Lapsi ohjataan tutkimaan ja kokemaan ympäristöään yksin, lapsiryhmän jäsenenä, aikuisten kanssa ja omien vanhempiensa kanssa. Lähiympäristön havainnointi eri vuodenaikoina luo mahdollisuuden aistia, tutkia ja kokea luonnonilmiöitä. Luonnontieteen kokeelliset menetelmät tehdään vähitellen lapselle tutuksi; lapsen kanssa tehdään havaintoja muutoksista luonnossa, ihmetellään, kerätään kokemuksia, tehdään pieniä kokeita, pohditaan ja tehdään johtopäätöksiä. Luonnontieteellisiä tutkimuksia tehdään sisällä, ulkona ja maastossa. Lapsi ohjataan kuvailemaan, vertailemaan, luokittelemaan ja järjestämään havaintojen ja mittausten avulla saatuja tietoja sekä ymmärtämään vähitellen syys- ja seuraussuhteita. Parikkala tunnetaan lintukuntana ja lintuihin tutustuminen sisältyy varhaiskasvatukseen.

Lapsesta lähtevät kiinnostuksen kohteet ja kysymykset ovat pohjana havainnoille, päätelmille, käsitteille ja tutkimuksille. Aikuiset ovat tietoisesti herkkiä tarttumaan oppimistilanteisiin lapsen niitä tarjotessa. Lasta tuetaan jakamaan kokemuksiaan mahdollistamalla aikaa keskusteluhetkiin. Metsäretkillä lapsilla on tilaisuus leikkiä omia luovia leikejään. Liikkumisen ilo sekä seikkailu ja mielikuvitus korostuvat usein luontoretkillä.

18.5. Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojaa tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisien liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun

ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuden liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

△ **PARIKKALASSA liikunnalle** luo hyvät mahdollisuudet paikallinen monipuolinen ympäristö; läheiset metsät, uimaranta ja urheilukenttä sekä talvella hiihtomaastot ja koulujen luistelukentät. Lisäksi käytössä ovat koulujen liikuntasali/ liikuntahalli. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tutustuttaa lapset perusliikuntamuotoihin sekä harjaannuttaa monipuolisesti motorisia taitoja. Sääntöleikeissä lapset opettelevat toimimaan ohjeiden mukaan ja joukkueliikunnassa huomioimaan toisia ja hiomaan sosiaalisia taitoja. Tavoitteena on positiivisen mielikuvan luominen liikuntaa kohtaan sekä liikkumisen ilo ja riemu. Myönteiset ja monipuoliset lapsuuden liikuntakokemukset luovat pohjan elinikäisille liikuntatottumuksille. Lapsia kannustetaan ulkoilujen aikana omatoimiseen ja monipuoliseen liikuntaan.

Ruokakasvatuksen periaatteita:

Parikkalan päiväkodeille on 2016 myönnetty Makuaakkoset-diplomit tunnustuksena ravitsemuksellisesta, kasvatuksellisesta ja ekologisesti kestävästä päiväkotiruokailun edistämisestä. Diplomin myöntämisestä vastaa Ammattikeittiöosaajat ry.

Ruokakasvatuksessa noudatetaan seuraavia periaatteita:

- ruoka on muutakin kuin ravintoa
- terveyttä edistävään syömiseen ja hyviin tapoihin ohjaaminen; käsienpesu, ksylitolipastillit, mahdollisuus lepoon ruuan jälkeen
- kasvatuksen kautta opittuja tietoja, taitoja ja osaamista ymmärtää ruuan merkitys elämässä, ruuan kunnioittaminen ja sen tekijöiden arvostaminen
- ruokailun sosiaalinen merkitys
- kansallinen ja alueellinen ruokakulttuuri, sen muutoksen huomioiminen
- ravitsemussuosituksen noudattaminen yhdessä perheiden kanssa; ruokasuositukset, terveellisyys, ruokailutavat, ateriarytmät, ym.
- erityisruokavalioiden noudattaminen ohjeiden mukaan yhteistyössä huoltajien kanssa (terveydenhoitajan lausunto toimitetaan keittiölle)
- ruokahävikin pienentäminen, poissaolojen ilmoittaminen keittiöön
- ruokailuympäristön turvallisuus, viihtyisyys, esteettisyys, tunnelmallisuus, ruokarauha, pöytätavat
- aikuisen läsnäolo, ohjaus, välittäminen, luottamus, aikuinen maistaa ja syö yhdessä lasten kanssa
- aikuisen malli, kannustus, rohkaisu, lapsen kunnioitus
- ruokapöytäkeskustelut; mitä tarjolla, mistä tehty, ruoka-aineiden nimeäminen, terveellisyys
- lapsen yksilölliset taustat/ taidot huomioidaan
- ruokaa tarjotaan riittävästi hoitopäivän pituudesta riippuen
- samankaltaisuuden kautta tutustutaan erilaisuuteen
- teemaviikko esim. perinneruokaviikko, kasvisten matka ruokapöytään, perunannosto, leivän matka pellolta suuhun, lähiruoka
- juhlaruokailut ja ruokailutilan koristaminen
- lasten osallistuminen ruuan valmistamiseen, leipominen
- lasten tutustuminen keittiöön
- kasviviljat; keväällä istutus, hoito, sadonkorjuu

Liikennekasvatuksen periaatteita:

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Liikenneturvan vuosisuunnitelmaa, joka laaditaan kunnan liikenneturvallisuustyöryhmässä. Liikennekasvatus on lapsen arjessa tapahtuvaa jatkuvaa kasvatusta.

- varhaiskasvatus on tärkeä osa elinikäistä liikennekasvatusjärjestelmää
- lasten liikenneturvallisuus on aikuisten vastuulla
- ympäristöratkaisut vaikuttavat lasten turvallisuuteen
- kasvattamista itsenäiseen liikkumiseen
- aikuisten toimittava hyvinä esimerkkeinä kaikissa tilanteissa
- luonnollisia oppimistilanteita hyödynnetään

19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai –kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

△ **PARIKKALASSA** monikulttuuritaustaisille lapsille osallistuminen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on tärkeää heidän kehityksensä, kouluvalmiutensa ja suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisen kannalta. Sujuvan arkikielen saavuttaminen vaatii päivittäistä vuorovaikutusta suomenkielisten kanssa. Osallistumalla varhaiskasvatukseen lapsi oppii suomen kieltä luonnollisessa ympäristössä toimimalla, leikkimällä ja keskustelemalla muiden lasten ja aikuisten kanssa. Samalla kun lapsi oppii suomen kielen, tutustuu hän myös suomalaiseen kulttuuriin. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisille lapsille annettava suomen kielen opetus perustuu varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä opetussuunnitelmaan (S2-opetussuunnitelma). Opetussuunnitelma on suuntaa antava ja sitä käytetään soveltaen lapsen tarpeiden mukaan. Opetuksen tukena toimivat kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja koulujen laaja-alaiset erityisopettajat.

S2-opetuksen tehtävänä on kehittää lapsen suomen kielen taitoa niin, että hän pystyy ilmaisemaan itseään, ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Lasta rohkaistaan ja ohjataan kokonaisvaltaisesti, jotta hänestä tulee aktiivinen puhuja ja kuuntelija. Vertaisryhmä on tärkeä kielen oppimiselle. Lapsi oppii kieltä vuorovaikutuksessa muiden kanssa toimimalla, leikkimällä ja keskustelemalla. Lapsen sanavarasto on usein suppea ja hän tarvitsee aikuisen tukea pystyäkseen toimimaan vertaisryhmässä. Tavoitteena on, että lapsi on tasavertainen ryhmän jäsen.

Kaikki varhaiskasvatuksen hoito-, kasvatus- ja opetustilanteet mahdollistavat suomen kielen harjoittelun. Perushoidon ja arkitöiden merkitys kielen oppimisessa on kaikissa ikävaiheissa suuri. Toiminnoissa korostuvat lapsen omatoimiminen, aikuisen antama malli ja toiminnan kielellistäminen. Lapsiryhmän toiminnassa kielen oppimista tuetaan siirtymätilanteissa, perushoidossa, työtehtävissä ja sisällöllisten orientaatioiden kautta. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä toiminnallisempaa hänen opetuksensa tulee olla. Varsinaisia opetustuokioita sekä ohjattuja leikkituokioita voidaan järjestää myös pienryhmissä tai lapsen kanssa erikseen.

S2- opetuksen sisältö valitaan arkielämän perustanastosta ja opetuksen keskeisiä sisältöjä (tavoitteita) ovat sanavaraston kartuttaminen, käsitteiden harjaannuttaminen, toimintaohjeiden ymmärtäminen ja noudattaminen. Opetusmenetelmiä ja välineitä ovat esim. kuvien käyttö kommunikoinnin tukena, selkokirjojen lukeminen sekä kielen oppimista tukevat leikit ja pelit. Oppimista tuetaan käyttämällä useita aistikanavia (monikanavainen oppiminen). Arvioinnissa kiinnitetään huomio puheen ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Arkihavainnoinnin lisäksi käytetään materiaalia, joka on tarkoitettu suomea toisena kielenä puhuvien lasten suomen kielen kielitaidon kartoitukseen.

Oppimisympäristössä huomioidaan sosiaalinen ja psyykinen ympäristö sekä fyysinen ympäristö, joka tukee lapsen havainnointia. Oppimisympäristö on kielellisesti ja kuvallisesti tuettu niin, että se aktivoi kieltä. Virikkeellinen oppimisympäristö sekä kannustava ja myönteinen ilmapiiri tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia suomen kielen harjoitteluun.

Monikulttuuristen perheiden kanssa yhteistyöhön varataan riittävästi aikaa ja tarvittaessa käytetään tulkkia apuna. Perhe tavataan ennen kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen. Tutustumiskeskustelussa käydään läpi varhaiskasvatuksen sujuvuuden kannalta oleelliset

tiedot lapsesta, perheestä ja kulttuurista. Keskusteluissa vanhempien kanssa sovitaan, miten lapsen suomen kielen oppimista tuetaan, seurataan ja arvioidaan. Yleensä lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa noin kolmivuotiaana oppiakseen kieltä vertaisryhmässä. Kaikille 3-vuotiaille maahanmuuttajalapsille tehdään alkukartoitus puheen- ja kielenkehityksen arviointimenetelmällä. Jokaiselle eri kieli- ja kulttuuritaustaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen S2-oppimissuunnitelma, joka on osa lapsen varhaiskasvatus-/ esiopetussuunnitelmaa. Suunnitelmalla taataan tavoitteellinen ja pitkäjänteinen opetus.

Lapsiryhmän työntekijät ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja/ koulun laaja-alainen erityisopettaja arvioivat lapsen suomen kielen edistymistä sovitulla kartoitusmenetelmillä sekä ryhmätilanteiden havainnoinnin perusteella.

20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntyä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työkuviensa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidaan (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

△ **PARIKKALASSA** lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todettu erityistuen tarve. Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään. Varhaiskasvatuksen tukitoimet lapselle aloitetaan heti, kun tarve on havaittu. Tarvittaessa arvioinnin tukena käytetään asiantuntijalausuntoa. Parikkalan varhaiskasvatuksessa on käytössä tuen kolmiportaisuus:

Parikkalan varhaiskasvatuksessa seurataan kolmiportaisen tuen mallia. Kolmiportaisen tuen malli mahdollistaa joustavan tuen jatkumon esiopetukseen sekä edelleen perusopetukseen.

Yleinen tuki on kaikille lapsille kuuluva tuen muoto, jossa kasvun ja kehityksen haasteet huomioidaan kaikessa toiminnassa. Yleinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostettu tuki tähtää lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ennaltaehkäisevään toimintaan. Sitä tarjotaan, kun vanhempien tai kasvattajien huoli lapsesta herää ja yleinen tuki ei riitä. Tehostettu tuki edellyttää moniammatillisen työyhteisön toimintaa sekä pienryhmä- ja yksilökuntoutusta. Tuen muotoja tarkennetaan ja yksilöllistetään tarvittaessa. Tehostettu

tuki on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. Tehostettuun tukeen siirtyminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Viimeistään esiopetukseen siirryttäessä lapselle laaditaan moniammatillinen pedagoginen arvio tehostettuun tukeen siirtymisestä.

Erityinen tuki viittaa lapsen vahvempien tukitoimien tarpeeseen. Erityinen tuki on suunnitelmallista ja yksilöllistä lapsen tukemista ja se edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Luonteeltaan erityinen tuki on usein yksilöllistettyä ja tiivistä kuntoutuksellista opetusta ja toimintaa. Esiopetukseen siirryttäessä lapselle laaditaan moniammatillinen pedagoginen selvitys. Erityisen tuen lapsi voi aloittaa oppivelvollisuutensa 5-vuotiaana, jolloin hän kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Pidennetyssä 11-vuotisessa oppivelvollisuudessa lapselle laaditaan moniammatillisesti henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (Hojks).

Kaikilla tuen tasoilla toimitaan yhteistyössä huoltajien ja moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa hyödyntäen varhaiskasvatuksessa suoritettavaa jatkuvaa arjen havainnointia. Pedagogisia, rakenteellisia sekä lapsen hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä toteutetaan kaikilla tuen tasoilla. Pedagoginen tuki sisältää mm. varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoinnin, yksilöllisen ja/tai pienryhmäohjauksen, lapsiryhmän koon ja henkilöstörakenteen huomioimisen sekä oppimisympäristön muokkauksen.

Parikkalan varhaiskasvatuksessa yhteistyö huoltajien kanssa on päivittäistä ja säännöllistä, jolloin lasta koskevat asiat tiedotetaan molemmille huoltajille tasapuolisesti. Säännöllisellä vuorovaikutuksella ja dialogilla tuetaan lapsen johdonmukaista tuen toteutumista. Vasu-palaverissa sekä moniammatillisissa yhteisneuvotteluissa huoltajien sekä tutkivien ja hoitavien tahojen kanssa arvioidaan, seurataan ja suunnitellaan lapselle tarjottavaa tukea varhaiskasvatuksessa. Arvioinnit ja suunnitelmat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tiedonsiirrosta huolehditaan tukea saavien lasten siirtyessä toiseen varhaiskasvatusyksikköön, ryhmään tai esiopetukseen.

Muita lapsen hyvinvointia tukevia järjestelyjä Parikkalassa on keskimäärin kaksi kertaa vuodessa kokoontuva varhaiskasvatuksen moniammatillinen työryhmä (Vamo). Varhaiskasvatuksen moniammatillisessa työryhmän kokoonkutsujana toimii varhaiskasvatuspäällikkö. Työryhmän jäseninä ovat varhaiskasvatuspäällikkö, veo, terveydenhoitaja sekä perhetyöntekijä. Tavoitteena on edistää lasten ja perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Yksittäisen lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyviä asioita voidaan käsitellä ryhmässä huoltajien luvalla. Huoltajat voivat myös osallistua ryhmään oman lapsensa asioissa.

Parikkalan varhaiskasvatus ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Eksote) toimivat tiiviissä yhteistyössä lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Lappeenrannassa ja Imatralla sijaitsevat Lasten ja nuorten talot, joihin lapset ohjautuvat tuen tarpeen arviointiin joko huoltajien, neuvolan tai varhaiskasvatuksen toimesta. Varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa täytetään alkuarvioon lähetettävä yhteistyölomake, jossa kuvataan lapsen sen hetkinen arki ja tapa toimia sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Alkuarvion kautta lapsi ohjautuu tarvitsemansa tuen piiriin (puheterapia, toimintaterapia, fysioterapia ym.). Yhteistyössä Eksoten kanssa sekä alueellisella yhteistyöllä Rautjärven ja Ruokolahden kuntien kanssa edistetään varhaisen tuen ja varhaisen puuttumisen mallia. Eksoten lapsiperheiden peruspalveluiden perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä on tavoitteena auttaa ja opastaa perheitä arjen sujuvuudessa, vanhemmuudessa sekä lasten hoidossa ja huolenpidossa. Peruspalvelujen perhetyöntekijä osallistuu varhaiskasvatuksen moniammatilliseen työryhmään (VAMO) ja tiedottaa perhepalvelun toiminnasta mm. syksyn vanhempainilloissa.

Lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksessa joko pedagogisten tai rakenteellisten järjestelyjen avulla huomioimalla tuen taso, jolla lapsi toimii. Arjen tuki varhaiskasvatuksessa on turvallisuutta, myönteisen minäkuvan tukemista, opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitsemista, sekä oppimisympäristön muokkaamista lapsen tarpeiden mukaan. Tukitoimiin ryhdyttäessä täytetään ko. tukitoimen kaavake (työkalupakki, pedagoginen selvitys tai arvio), mikä toimii lapsen kehityksen ja oppimisen suunnitelmana. Vanhemmilla on oltava tietoisuus lapsen tukitoimista sekä mahdollisuus vaikuttaa lapsen kuntoutuksen toteuttamiseen. Tämän lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään kasvun ja kehityksen eri osa-alueiden yksilökohtaiset tavoitteet/ sisällöt, menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi sekä määritellään tuen tarve. Suunnitelman pohjana käytetään

varhaiskasvatushenkilöstön havainnointia, vanhempien kertomaa sekä kehityksen seurannan tutkimustuloksia (psykologin, lastenlääkärin ja terapeuttien lausunnot).

Päivittäistä kasvatustoimintaa mukautetaan eriyttämällä, perustaitojen harjaannuttamisella sekä lapsen itsetunnon vahvistamisella. Erityisesti kiinnitetään huomiota päivittäiseen struktuuriin: ajan, tilan ja ihmisten selkeä rakenne, siten että lapsi kykenee ennakoimaan ja oppimaan tapahtumien kulkua. Vertaisryhmän tuki ja esimerkki toimivat myös kuntouttajina. Erityistuen tarpeessa oleva lapsi auttaa toisia lapsia hyväksymään erilaisuutta.

Varhaiskasvatushenkilöstölle varataan riittävästi aikaa kuntoutuksen (mikä on suunniteltu asiantuntijoiden ohjeiden mukaan) toteuttamiseen, yhteisiin tapaamisiin sekä lapsen kehityksen seurantaan, toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Koko henkilöstön tulee olla tietoinen ja osallinen erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Tarvittaessa pyritään järjestämään ryhmäkohtainen tai henkilökohtainen avustaja. Ohjaava aikuinen on tietoinen lapsen tavoitteista ja tunnistaa toiminnassa ohjauksen mahdollisuudet. Tilanteiden ohjaus edellyttää riittävää osaamista ja ammattitaitoa sekä kaikilta lapsen kanssa työskenteleviltä aikuisilta yhteistä näkemystä ja toimintaperiaatteita.

24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatukseen ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin osioissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ja Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

△ **PARIKKALASSA** yksikötason arvioinnissa hyödynnetään tiimien tiimiarviointia ja arvioinnin vuosiympyrää sekä kehityskeskusteluja. Arvioinnin avulla kartoitetaan saavutetut tavoitteet sekä tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esille kehittämistarpeita. Tavoitteena on varhaiskasvatuksen sisällöllinen kehittäminen sekä yhteisistä toimintatavoista sopiminen. Arvioinnissa hyödynnetään myös asiakaskyselyjä sekä henkilöstölle kohdennettuja työhyvinvointia ja työtyytyväisyyttä mittaavia kyselyjä.

Palautetta perheiden ja lasten tyytyväisyydestä toimintaan, toiminnan tavoitteiden saavuttamisesta ja yhteistyöstä saadaan parhaiten yhteisissä keskusteluissa, perheiden illoissa sekä muussa yhteisessä toiminnassa. Lapsen huoltajilla on mahdollisuus tulla keskustelemaan varhaiskasvatuksen arjesta ja antaa palautetta. Perheiltä tulleet palautteet käydään läpi työpaikka-/ tiimipalavereissa ja niistä tiedotetaan esimiehille.

Varhaiskasvatustyön ja arvioinnin kehittämisen tulee olla osa jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän ja tiimin arkityötä ja jokaisen työntekijän tulee sitoutua siihen. Arviointia tehdään

jatkuvasti suhteessa omaan työhön, työyhteisöön ja lapsiin yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaan (tiimisopimus, lasten arjen havainnointi ja dokumentointi, arvioinnin kirjaaminen, oman työn arviointi ja palautteen antaminen ja saaminen). Pedagogisen dokumentoinnin pohjalta tehtyä toiminnan suunnittelua arvioidaan jatkuvasti ja arvioinnin tuloksista tiedotetaan perheitä.

Varhaiskasvatuksen arviointi on osa Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toimintaa. Kansallisen tason arviointiin kohdistuvien kyselyjen vastaamisesta huolehditaan ja kyselyt kohdennetaan vastattaviksi niille henkilöille, joilla on aito tietous asiasta. Kyselyjen tarkoitus on olla myös osa toiminnan itsearviointia ja niiden läpikäyminen asianosaisten kanssa hyödyntää toiminnan kehittämistä.

Toiminnan ulkopuolinen arviointi toteutetaan yhteisen seutukunnallisen arviointimallin mukaisesti.

Liite 4. Pedagogisen toiminnan suunnittelu

Liite 5. Pedagogisen toiminnan arviointi